

Vitalita v architektonickém prostoru

Ing. David Eyer

školicel: doc. Ing. Ivana Žabičková, CSc.

Ústav stavitelství, FA VUT v Brně

Abstrakt

Disertační práce bude zaměřena na zkoumání faktorů, které ovlivňují vitalitu v architektonickém prostoru. Jedná se de facto o renesanci a aktualizaci postupů, které již v minulosti ať vědomě či nevědomě byly člověkem používány, avšak v průběhu moderního věku potlačeny či pozapomenuty. Doktorská práce zároveň přinese souhrn praktických instrumentálních prostředků „vitální“ architektonické tvorby pro jejich případné využití.

Klíčová slova

vitalita, architektura, prostor, kompozice, forma, fraktalita, měřítko, rytmus, genius loci

Abstract

Dissertation focuses on research of factors that influence vitality in architecture space. It is as a matter of fact renaissance and update of practice, that was used in the past either consciously or unconsciously, but during modern age forgotten or inhibited. Dissertation also brings in resume of practical instrumental means of vital architectural creation.

Keywords

vitality, architecture, space, composition, form, fractality, scale, rhythm, genius loci

„A druzí se nedostali dále než k diktátu jednoznačných citátů nebo jejich koláží. Ztráta znaků a přemíra znaků, ztráta obrazů a záplava obrazů, ztráta ornamentiky a barokní dekor jako by existovaly pouze krajní alternativy.“ Miroslav Šik

Kvalita výstavby od konce druhé světové války až do současnosti je charakteristická tím, že centrem jejího zájmu není ani člověk, ani genius loci, ale až na pár výjimek domnělá představa o tom, jak forma následuje funkci. A tak všichni kráčíme desítky let v neomodernistických šlépějích a opakuje představy (a paradoxně formy) několika prvotních představitelů moderny. S nadsázkou bychom mohli přiměřeně konstatovat, že všichni konzumujeme stále stejný hamburger od McDonalds, namísto toho, abychom chtěli zažívat různorodost míst, staveb a měst.

Architektonický prostor je pro naše mentální, sociální a fyzické zdraví bytostně důležitý a také nás významně zpětně ovlivňuje - podporuje a inspiruje nebo také utiskuje a otupuje. Při tichém pozorování zjistíme, že existují určité principy, které tento prostor „oživují“.

Domnívám se, že architektonický prostor, tak jako vše živé i neživé, má svoji úroveň dynamiky analogie živosti (vitality), která se odráží na našem mentálním, sociálním i fyzickém zdraví. Její intenzita kolísá v závislosti na faktorech, které ji zakládají a bezprostředně ovlivňují.

Rakouský architekt Christopher Alexander nastiňuje způsob, jak můžeme vnímat vitalitu i v tzv. „neživé přírodě“. Uvádí to na příkladu mořských vln, které jsou dle našeho obecného pohledu „neživé“. Sedněme si tedy na chvíli k mořskému břehu a pozorujme vlny s jakou pravidelností, rytmikou působí na naši mysl. Porovnáme-li pak tuto zkušenost s dojmem, který v nás zanechá pohled na vodní hladinu jakéhokoliv uměle vybudovaného bazénu, které vlnění vnímáte jako více vitální. Které vlnění vjemově i duševně více naplňuje? Stejnou komparaci můžeme provést třeba v případě hodnocení laminátové a dubové podlahy. Která z nich má více vitality? Se kterou nacházíme hlubší pocitové souznění? Toto srovnání můžeme zkusit i u mnohem rozsáhlejších celků - přenesme-li se například do lánové vsi Lipová lázně, kde prakticky neexistuje centrum a srovnáme-li ji třeba s kompaktní blízkou obcí Branná, ve které z těchto obcí se raději zastavíte a projdete se? Kde můžete lépe pocítit cosi, pro co nacházíme pojmové označení genius loci? Pozorným vnímáním tedy můžeme objevovat na úrovni materiálů, vnitřních prostor, budov či měst fenomén vitality.

1 Cíl disertační práce

Cílem práce je podrobně popsat hlavní principy architektonické tvorby, které ovlivňují vitalitu v architektonickém prostoru. Tyto principy budou analyzovány a obecně definovatelné zásady předvedeny pro konkrétní způsoby použití.

2 Zvolená metoda vědeckého zkoumání

Vitalita prostoru byla dosud řešena zejména v teoretických textech Christophera Alexandra, Nikose Salingarose, Geoffrey Scotta, Heinricha Wölfflina a Christophera Daye. S jejich principy se můžeme také setkat, i když v mírně jiném smyslu ve stavební biologii a v textech o posvátné geometrii.

Použité metody:

Sběr informací vztahujících se tématu

Analýza získaných materiálů

Posouzení významnosti jednotlivých principů

Pro posouzení jednotlivých principů bych rád použil „srovnávací metodu“ uvedenou v díle architekta Christophera Alexandra. Tato metoda je založena na dotazování účastníků výzkumu a jejich vnímání vitality v architektonickém prostoru.

Zajímavým doplněním je dotazování architektů z praxe a získání jejich zkušeností s vnímáním prostoru. Základní otázka po vysvětlení problematiky zní: „Jaké nejvýznamnější kompoziční principy ovlivňují vitalitu v architektonickém prostoru?“.

Z hlediska vlivu na zdraví lze fyzikálně měřit kvalitu vnitřního prostředí dle postupů stavební biologie.

Další badatelskou platformu/perspektivu by v tomto ohledu mohla poskytnout neurověda a její schopnost měřit reakce organismu na prostory vykazující různorodou kvalitu (biofilní, monotónní, chaotické apod.). Pro zkoumání typologie reakcí byla před deseti lety založena Akademie neurovědy pro architekturu v San Diegu. Z důvodu poměrně komplikovaných použitých metod měření, budou do disertační práce převzaty výzkumy provedené na této akademii.

3 Představa řešení úkolu

V prostoru lze sledovat a hodnotit míru dynamiky života v závislosti na výskytu těchto architektonických principů [2]:

Princip silného centra a lokálních podpůrných center – je to místo přibližně ve středu širší oblasti, které se projevuje určitou kumulací/koncentrací vitality. Tuto sílu získávají centra především tím, že jsou prázdná a mají jasně definované hranice. Mohou to být například náměstí, dvory, atria apod. Centra se mezi sebou vzájemně hierarchicky podporují. Srovnat můžeme např. město s náměstím a město pouze s hlavní průjezdnou silnicí. Které z nich je více vitální? Principy se projevují na nejrůznějších úrovních - tzn. tento princip platí pro město, dům stejně jako pro interiér, ale třeba i pro vzor na tkanině.

Princip lokální a dynamické symetrie – je rozmístěním prvků kolem středu nebo kolem některé z os. U vitálních prostor jsou tyto elementy přibližně podobné tvarem a jsou složeny z více lokálních symetrických částí. Tyto symetrie jsou také vzájemně propojené a vnořené. Podstatné je, že stavba může být v principu asymetrická avšak složená z jednotlivých symetrických částí. Blízké je chápání antické, které chápe symetrii jako soulad částí celku. Vše, co má dokonalou symetrii, je ve svém projevu „neživé“.

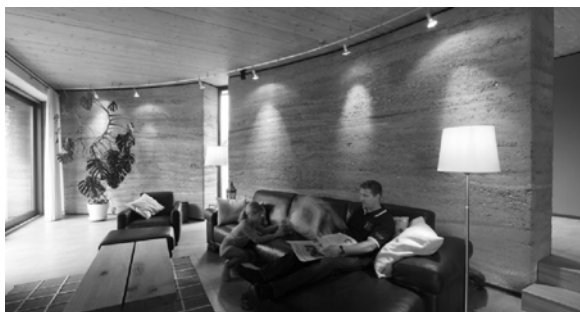
Městečko Oppède le Vieux [12] a ředitelství Gucci [13] – princip silného centra, lokální symetrie. Který z obrazů je více vitální?

Princip fraktality – pokud daný útvar pozorujeme v jakémkoliv měřítku či rozlišení, pozorujeme stále opakující se určitý charakteristický tvar nebo rys. Je to princip „soběpodobnosti“. Je blízce spojený s rytmem, hierarchií, měřítkem, symetrií. Vitální objekty obsahují prvky, které mají rozdílné úrovně velikosti, se vzájemně provázaným vztahem. V ideálním případě je těchto úrovní 8-10, s nejmenším detailem, který je člověk schopen vnímat, o rozměru kolem 6 mm [4].

Day, Ch.: *Duch a místo – srovnání kořenového systému a plánu vesnice, princip fraktality, rytmu a silného centra.* [8]

Princip nepravidelnosti (nedokonalosti) – jeden z principů, který se odkazuje na malé nepravidelnosti, nejednoznačnosti, ruční výrobu, na přizpůsobení vnějším vlivům a okolnostem. Budovy, které jsou absolutně uspořádané, působí jako nevitální, mrtvé. Princip je blízký japonskému estetickému vnímání wabi-sabi (pomíjivosti a nedokonalosti).

Rodinný dům v severním Německu z dusané hlíny [14] a podkroví domu ze sádkartonu – princip nedokonalosti/umělé dokonalosti.

Princip měřítka – princip vztahující se primárně k člověku – řečeno slovy Protágora z Abdér „Mírou všech věcí je člověk“. Kvalita díla tedy závisí na tom, do jaké míry je „obrazem“ lidského já.

Princip pozitivního prostoru – základní prostor „mající něco navíc“, rozšiřující se, konvexní, vyplňující prostor jako buněčné uskupení. V architektuře se projevuje jako rozšíření, roztažení, výklenek, apsida, apod.

Princip genia loci – duch ochraňující určité místo, přeneseně atmosféra určitého místa. Záměrem je rozpoznat tuto „atmosféru“ a při navrhování ji respektovat a podpořit. Vznikají tak stavby, které jsou neoddělitelné od tohoto prostoru, a tímto prostorem přirozeně „prorůstají“.

Princip rytmu s obměnou – pravidelné střídání architektonických motivů v určitých odstupech. Většina forem je ve skutečnosti tvořena z opakujících se prvků – atomů, krystalů, vln, cihel, oken apod. Rytmus znásobuje sílu jednotlivého elementu nebo vitálních center. Ve vitálním rytmu se objevuje střídání hlavního a vedlejšího prvku, které se vzájemně podporují a mají stejnou důležitost (hřbet vlny/vpadlina). Tyto prvky často vykazují určitou nepřesnost. A tato variace (nepřesnost), která vzniká přirozeným přizpůsobením se celku, vytváří vitální prostor.

Princip gradace – znak vitality je úzce provázán s faktorem proměny. Princip gradace spočívá v reakci na vnější podmínky, kdy se pod tímto vlivem forma postupně proměňuje v prostoru. Může se jednat např. o změnu velikosti oken v domě, výškovou úroveň střech, o detail omítky apod.

Princip hranice (přechod) – vitalita centra je posílena faktorem ohraničenosti. Hranice vitální centra de facto spoluvytvářejí, umožňují nám je vnímat. Náměstí nevznikne bez okolních domů, které tvoří hranici tohoto prostoru. Hranice mají navíc roli kvalitativního přechodu, tj. propojení s okolním prostředím.

4 Použitá literatura a prameny

- [1] CHRISTOPHER Alexander - SARA Ishikawa - MURRAY Silverstein. *A Pattern Language : Towns, Buildings, Construction*. 1. vyd. Oxford University Press, 1977. 1171 s. ISBN: 0195019199.
- [2] CHRISTOPHER Alexander. *The Nature of Order : An Essay on the Art of Building and the Nature of the Universe, Book 1 – 4*. 1. vyd. Routledge, 2004. 476 s. ISBN: 0972652914.
- [3] ŠIK Miroslav. *Analoge Architektur : Analogická architektura*. Katalog výstavy v Galerii Jaroslava Fragnera, Praha : Obec architektů, 1991.
- [4] HORÁČEK Martin. *Za krásnější svět. Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. Století*. 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2013. 460 s. ISBN 978-80-214-4586-4
- [5] GEHL, Jan. *Města pro lidi*. 1. vyd. Brno : Nadace Partnerství, 2012. 262 s. ISBN: 978-80-260-2080-6.
- [6] NORBERT-SCHULZ, Christian. *Genius loci : k fenomenologii architektury*. 1. vyd. Praha : Odeon, 1994. 224 s. ISBN 8é-207-0241-5
- [7] DAY, Christopher. *Duch a Místo : uzdravování našeho prostředí*. 1. vyd. Brno : ERA, 2004. 276 s. ISBN: 80-86517-95-0
- [8] Městečko Oppède le Vieux. Dostupné na [www: http://makovice.blogspot.cz/2011/09/na-navsteve-u-sipkove-ruzenky.html](http://makovice.blogspot.cz/2011/09/na-navsteve-u-sipkove-ruzenky.html)
- [9] Ředitelství Gucci. Dostupné na [www: <http://www.theplan.it/J/index.php?option=com_content&view=article&id=2177%3Agucci-headquarters&Itemid=1&lang=en>](http://www.theplan.it/J/index.php?option=com_content&view=article&id=2177%3Agucci-headquarters&Itemid=1&lang=en)
- [10] Rodinný dům v severním Německu z dusané hlíny. Dostupné na [www: <http://www.conluto.de/References.187.0.html](http://www.conluto.de/References.187.0.html)